

ΣΧΟΛΙΟΝ ΕΙΣ ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΝ

Ἡ προσπάθεια τοῦ W. Capelle¹ νὰ ὑπαγάγῃ εἰς διαφόρους ομάδας τὰ συγγενῆ τοῦ Ἡρακλείτου ἀποσπάσματα εἶναι ἀπὸ πάσης ἐπόψεως ἀξία καὶ ὠφέλιμος· πράγματι ἡ συγκέτρωσις τούτων εἰς ὁμοιογενεῖς ομάδας συντελεῖ διὰ τὴν διακρίβωσιν ἐνιαίων καὶ μεγαλυτέρων τμημάτων τοῦ περὶ «Φύσιος» ἀπολεσθέντος ἔργου τοῦ φιλοσόφου, ἐν ᾧ συγχρόνως παρέχει ἐναργεστέραν εἰκόνα, τόσον τοῦ συγγράμματος, ὅσον καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ.

Ἐν τοῖς ἐξῆς θὰ παρατηρήσωμέν τινα ὥς πρὸς τὰ ἀνωτέρω: Ὁ Capelle θεωρεῖ, ὅτι τὸ μὲν 43ον ἀπόσπασμα τοῦ Ἡρ., «Ὑβριν χρὴ σβεννύναι μᾶλλον ἢ πυρκαϊήν», ἀνήκει εἰς τὰ ἀναφερόμενα περὶ πολιτικῶν πραγμάτων, τὸ δὲ 94ον, «Ἥλιος γὰρ οὐχ ὑπερβήσεται μέτρα εἰ δὲ μή, Ἐρινύες μιν Δίκης ἐπίκουροι ἐξευρήσουσιν», ἀποτελεῖ τμήμα τῆς θεολογίας αὐτοῦ.

Καθ' ἡμᾶς τὰ δύο μνημονευθέντα ἀποσπάσματα ἀποτελοῦν κοινὸν χωρίον ἠθικοῦ περιεχομένου ἀναφερόμενον λίαν πιθανῶς εἰς τὸ πολιτικὸν μέρος τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ². Διὰ τῆς λέξεως «ὑβρις» ὁ Ἡρ. νοεῖ ἀσφαλῶς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων τῆς ἠθικῆς καὶ νὰ ὑψώσῃ ἑαυτὸν ὑπὲρ τὸ «μέτρον», τούτῳτι νὰ ἐγκολπωθῇ οὗτος τὴν ἔννοιαν τῆς οἰήσεως³ κ.λπ., τὸ τοιοῦτον, λέγει ὁ φιλόσοφος πρέπει νὰ ἐξαλειφθῇ καὶ νὰ προηγηθῇ ἔτι καὶ τῆς σβέσεως τῆς πυρκαϊᾶς. Εἶναι λίαν γνωστὸν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἡρ. διὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ «μέτρου», διότι καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ πῦρ τὸ αἰεῖζον «ἀπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρα» (ἀπ. 30). Τέλος διὰ νὰ ἐνισχύσῃ οὗτος ἔτι περισσότερον τὴν ἔννοιαν τοῦ «μέτρου» προσήγαγεν ὡς παράδειγμα τὸ 94ον ἀπόσπασμα αὐτοῦ ἀναγράφων ὅτι, οὔτε καὶ ὁ ἥλιος ἀκόμη δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ «μέτρα» αὐτοῦ, διότι ἄλλως θὰ διαταχθοῦν αἱ Ἐρινύες, αἱ ὑπηρέτριαι τῆς δικαιοσύνης, νὰ ἐπαναφέρουν τοῦτον

1. *Die Vorsokratiker*. Die Fragmente und Quellenberichte, übersetzt und eingeleitet von W. CAPELLE, Stuttgart 1953⁴. Πρβ. καὶ H. GOMPERZ: *Über die ursprüngliche Reihenfolge einiger Bruchstücke Heraklits* ἐν *Hermes* 1923, σσ. 20-56. Ἴδὲ καὶ P. SCHUSTER, *Heraklit von Ephesus*. Ein versuch dieser Fragmente in ihrer ursprünglichen Gestalt wieder herzustellen: *Acta soc. Phil. Lips.* III, 1873, σσ. 1-397.

2. Διογ. ΛΑΕΡΤ., IX, 5: «διήρηται δὲ εἰς τρεῖς λόγους, εἰς τε τὸν περὶ τοῦ παντός καὶ πολιτικὸν καὶ θεολογικόν». Πρβ. ἐπίσης A.N. ZOUMPOS, *Herakleitos von Ephesos als Staatsmann und Gesetzgeber*, Athen 1956.

3. Πρβ. A.N. ZOUMPOS: *Οἵησις und Γνώμη bei Herakleitos*, Brüssel 1953.

εἰς τὴν κανονικὴν αὐτοῦ τροχίαν, τουτέστιν εἰς τὴν τάξιν. Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ὁ Ἡρ. ἐπιλαμβάνεται ἐν τοῖς δυσὶν ἀποσπάσμασι αὐτοῦ περὶ τῆς μὴ «ὑπερβάσεως τοῦ μέτρου» ἀναγράφων ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι, ὅσον καὶ τὰ οὐράνια ἀκόμη ἐν τῷ σύμπαντι σώματα ὀφείλουν νὰ ἔχουν ὡς γνώμονα τὴν ἔννοιαν τοῦ «μέτρου»⁴.

A.N. ΖΟΥΜΠΟΣ
(Ἀθῆναι)

EIN KOMMENTAR ZUM HERAKLIT

Zusammenfassung

In den heraklitischen Fragmenten 43 und 94 betonen wir die Bedeutung des Begriffes «μέτρον», welches einen ethischen Charakter hat.

A.N. ZOUMBOS

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

4. Ὁ Olof GIGON, *Untersuchungen zu Heraklit*, Λειψία 1935 καὶ ἐν ἀποσπ. 94, μνημονεύει τὰ περὶ ἐκλείψεων τοῦ Ἡλίου κ.λπ. καὶ δέχεται, ὅτι ὄντως αἱ ἐκλείψεις, ἄγνωσται οὖσαι εἰς τοὺς ἀνθρώπους, θὰ ἐφαίνοντο πράγματι παρακωλύουσαι τὴν κανονικὴν τοῦ Ἡλίου τροχίαν καὶ οὕτω θὰ ἐνεποιοῦν φόβον εἰς αὐτούς.

